

Як свідчить практика, вугільні підприємства намагаються "успішно" працювати в критичних областях використання виробничих ресурсів, що по економічним законам практично неможливо. В основі постійно виникаючих конфліктних ситуацій у галузі промисловості лежать не ті суб'єктивні фактори, що виглядають на поверхні та які повсюдно обговорюються, а глибинні економічні процеси, що обумовлені критичними обсягами застосовуваних ресурсів. Вивести вугільну промисловість із кризової ситуації можливо тільки шляхом дотримання економічних критеріїв використання виробничих ресурсів, не допускаючи їх обсяги до критичних значень, що можливо при застосуванні запропонованих методичних розробок щодо оцінки підвищення про

дуктивності праці та раціонального використання інших ресурсів вугільних підприємств.

Література

1. Галенко В.П. Управление персоналом и эффективность предприятий. - СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 1994. - 325с.
2. Татарников А. Управление кадрами в корпорациях США, Японии, Германии. - М.: НПО ПИК, 1992. - 269с.
3. Чумаченко Н.Г., Швец И.Б. Проблемы предупреждения банкротства предприятий на основе управления критическими массами ресурсов // Проблемы формирования антикризисной политики и механизма банкротства предприятий. - Донецк: ИЭП НАН Украины. - 1998. - С.158-162.

Статья поступила в редакцию 17.07.03

І.О. АЛЕКСАНДРОВ, професор,
Донецький національний університет
Н.О. ПОДЛУЖНА,
Донецький національний технічний університет

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ.

Формування стратегії управління процесом або явищем будь-якого походження потребує кількісно-якісної його характеристики. Не складає винятку прибуток комерційно-підприємницької діяльності підприємств. Тому проблема визначення якості будь-якого об'єкта або явища є предметом дослідження багатьох галузей знань. Зацікавленість учених-економістів до категорії «якість прибут

ку» обумовлюється сучасними умовами господарюючих суб'єктів, особливостями податкового і бухгалтерського обліку та іншими причинами. Кількісна характеристика якості прибутку необхідна в управлінні підприємством, на підставі використання результатів фінансового аналізу, при оцінці динаміки і виявленні резервів збільшення прибутку. У роботах І.А. Бланка, М.І. Баканова і В.В. Мелеть-

ева, О. Чимириш та інших учених наведено результати дослідження поняття «якість прибутку» [1-3]. Проте, в економічній літературі недостатньо розробленим залишається питання про сутність категорії «якість прибутку», про його кількісну оцінку й аналіз. Таким чином, метою статті є дослідження й уточнення поняття «якість прибутку», розробка показника оцінки якісної характеристики прибутку з застосуванням принципів кваліметрії¹, рекомендація методів аналізу.

Аналіз поняття.

Прибуток підприємства є головним мотивом діяльності підприємства. Він, насамперед, забезпечує умови для економічної безпеки, його діловій активності й інвестиційній привабливості. Прибуток залежить від багатьох факторів і не завжди може відображати дійсний стан його діяльності. Це обумовлено якісними характеристиками самого прибутку. Поняття «якість прибутку» рідко зустрічається в економічній літературі, разом з тим для практичної діяльності підприємств воно має велике значення. Відповідно до думки І.А. Бланка якість прибутку являє собою «узагальнену характеристику структури джерел формування прибутку підприємства» [1, с.501]. Саме в основі цього визначення знаходиться процес одержання, формування прибутку. Однак дане визначення не уточнює конкретних джерел формування прибутку, що негативно або позитивно впливає на його якість. Російські вчені М.І.Баканов і В.В. Мелет'єв визначають якість прибутку як характерний

стабільний (досягнутий) рівень прибутку, а також ступінь використання господарських резервів для його досягнення [2]. Стабільними можна назвати доходи, що відрізняються відносною сталістю протягом тривалого періоду часу, що властиво доходам від основної діяльності в порівнянні з іншими джерелами. О. Чимириш визначає, що якість прибутку - це економічна категорія, що дає реальну оцінку величини прибутку підприємства, основним джерелом формування якого є прибуток від основної діяльності, й підкреслено також дві його функції – міра реальної вартості результату діяльності підприємства і відтворювальна, що становить провідну властивість цієї категорії [3, с.307]. Таким чином, під якістю прибутку слід розуміти наслідок виявлення прибутку від операційної діяльності в загальному фінансовому результаті підприємства. При цьому якість прибутку визначає не тільки вірогідність величини одержуваних доходів, але і їхню реальну цінність. На даному етапі становлення нової економіки однієї з характеристик підвищення якості прибутку є зменшення питомої ваги бартерних операцій, тобто при високій долі бартерних операцій підприємство, маючи достатній розмір прибутку, не має у своєму розпорядженні необхідні власні оборотні кошти і не може оплачувати поточні рахунки. Однак деякий період часу підприємства були змушені скористатися цим видом горизонтальних взаємин, тому що відчували недолік власних і ліквідних оборотних коштів. Зі скасуванням картотеки заборгованості №2, при якій підприємство не могло розпоряджатися коштами на своєму поточному рахунку у банку по своїх потребах, кількість бартерних операцій зменшилася.

Фактором, що знижує якість прибутку, можна назвати чинність Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами

¹ Деякі матеріали наведені в [Александров И.А. Кваліметрія, як інструмент аналізу затрат, зв'язаних з підвищенням якості продукції // *Економічне управління якістю продукції і проблеми кваліметрії Тезиси докладів науково-практичної конференції.* – Устинов, 1986. – С. 111-113]

і державними цільовими фондами» від 21.12.2000 р. №2181-111 [5]. Чинність даного закону суперечливо, оскільки його позитивною стороною є реальне списання заборгованості підприємств перед бюджетом держави і зниження його кредиторських зобов'язань, підвищення ліквідності балансу підприємства. Негативним моментом є зниження якості прибутку, тому що, списуючи дану заборгованість, підприємство зобов'язано збільшити свій фінансовий результат, відбитий у другій формі бухгалтерської звітності, за рахунок збільшення інших доходів підприємства (ф. 2 стр.130). Наприклад, ВАТ «Макіївський труболиварний завод» знизило свою кредиторську заборгованість на суму 5819,36 тис. грн. за період з 01 січня по 31 серпня 2001 р. шляхом прощення боргів по податках на додаткову вартість і по пені на цей податок, на землю, на прибуток, по відрахуваннях в інноваційний фонд, дорожніх зборів, охорони праці. При цьому воно було змушено збільшити свій фінансовий результат на цю же суму, не маючи реальних доходів, що підтверджує низький якісний рівень збільшення прибутку.

Якість прибутку знижується внаслідок інфляційних коливань, високих ставок податку на прибуток і інші податки та відрахування, зростання прибутку за рахунок продажу основних фондів та ін., при цьому одночасно підвищується в результаті зниження валових, накладних витрат, функціонування об'єктів соціальної сфери підприємства та інших факторів.

Таким чином, зниження якості прибутку насамперед можна досліджувати з двох точок зору:

коли створюється ілюзія наявності необґрунтованих доходів, а відповідно і прибутку, про це свідчать також приведені вище приклади;

коли штучно підвищуються ціни на продукцію, послуги та прибуток зростає в

короткотерміновому періоді. Прикладом даного варіанта може служити застосування несумлінних методів конкуренції для одержання прибутку.

У відповідності зі стандартами бухгалтерського обліку в Україні з 2000 р. Результати діяльності підприємства поділяються на звичайну (операційна й інша) і надзвичайну. У результаті утворюється прибуток різного походження. Причому головним показником виробничо-комерційного результату підприємства виступає прибуток від операційної діяльності, який формує загальний обсяг прибутку від фінансової й інвестиційної діяльності не тільки у наступному, також майбутньому. Тоді доходи від операційної діяльності підприємства повинні переважати серед усіх джерел його доходів. Це підтверджує конкурентоздатність продукції і підприємства у цілому через попит на ринку товарів, що сприяє стійкому розвитку господарюючого суб'єкту. Тому співвідношення прибутку від операційної діяльності до загального фінансового результату підприємства від звичайної діяльності свідчить про стабільність роботи і якість прибутку. На жаль, для підприємств України «основна виробнича діяльність як джерело прибутку нині витрачає свою головну роль» [6, с.116], що підвищує значення якості прибутку.

Формування кваліметрії якості прибутку.

Слід зазначити, що іноді приналежність виду діяльності до основного стає сумнівним. Усі ліцензовані види діяльності підприємства можуть бути віднесені до такого, хоч не завжди їх спрямованість може характеризувати операційний вид діяльності. Наприклад, для ВАТ «Макіївський труболиварний завод» до операційної діяльності можна віднести виробництво труб та мілочих тел. Однак, відповідно статистичної звітності до неї відносять ще і транспортні послуги підприємства, по-

слуги електрозв'язку й інші види, не властиві операційної діяльності підприємства.

Проте, будь-яке підприємство, маючи достатній рівень прибутку, може стати банкрутом через низьку ефективність управління ліквідністю, через нестачу наявних коштів для здійснення поточних операцій, особливо в умовах диверсифікації виробництва. Тому на процес управління якісними характеристиками кількісного складу прибутку підприємства в деякій мірі робить позитивний вплив на раціональне управління грошовими потоками, дебіторської і кредиторської заборгованості. Виходячи з цього *якість прибутку* (K) визначається її реальною цінністю і кількісно вимірюється відношенням прибутку від операційної діяльності (Π^o) до загального фінансового результату від звичайної діяльності підприємства (Π):

$$K = \frac{\Pi^o}{\Pi}. \quad (1)$$

Це стосується правилами формування показників якості Європейської комісії по її контролю, тобто чим вище дане співвідношення, тим вище якість прибутку і навпаки. Одночасно цей показник можливо використовувати як критерій оптимізації фінансового стану підприємства.

Необхідно помітити, що якість операційного прибутку може бути також перевернуто багатьма факторами, що сприяють зниженню рівня якості загального показника прибутку. Однак у рамках даного дослідження розглядається тільки якість фінансового результату від звичайної діяльності підприємства за інших рівних умов. Проведене дослідження складових фінансового результату від звичайної діяльності на підприємствах металургійного виробництва (табл. 1) дозволило зробити висновки про фактори, що приводять до зміни якості прибутку. Показник якості прибутку розрахований відповідно (1).

Таблиця 1

Оцінка якості прибутку промислових підприємств*

ВАТ «Макіївський труболиварний завод (МТЛЗ)»						
№п/п	Показники	1997	1998	1999	2000	2001
1	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	5689,4	-896,4	-9545,9	-879,4	3526,8
2	Операційний прибуток, тис. грн.	4513,4	-450,9	-9304,2	-505,6	-1741,8
3	Якість прибутку**	0,79	-0,50	-0,98	-0,58	-0,49
ВАТ «Ясинівський коксохімічний завод (ЯКХЗ)»						
№п/п	Показники	1996	1997	1998	1999	2000
1	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	9627,9	2083	1951	3472	2104
2	Операційний прибуток, тис. грн.	8701,8	952	1913	3447	2342
3	Якість прибутку	0,90	0,46	0,98	0,99	1,11

Примітки.

*При розрахунку показника якості прибутку застосовувалися не тільки алгебраїчні правила, але і принципи логіки.

**Знак мінус означає вплив операційної діяльності на обсяг збитків.

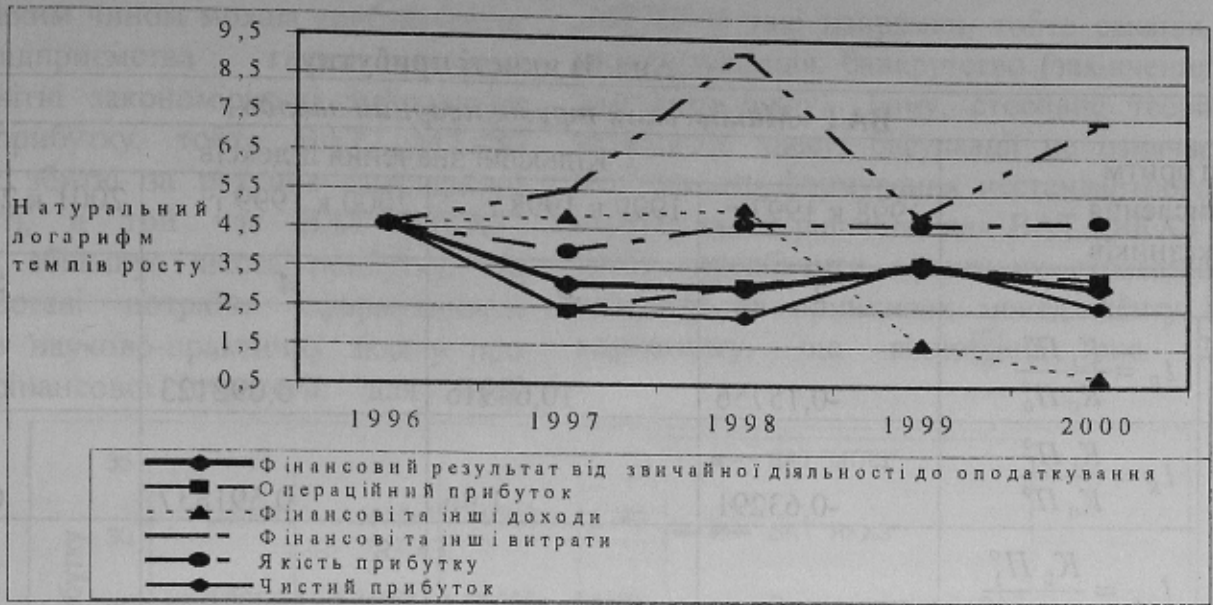

Рис. 1. Темпи зростання прибутку VAT «Ясинівський коксохімічний завод», його якості та складових

Аналіз змінювання якості прибутку для вибору фінансової стратегії.

Для VAT «Макіївський труболиварний завод» намітилися тенденції зниження якості прибутку, починаючи з 1999 р. Це обумовлено, насамперед, збитковістю основного виробництва підприємства, списанням кредиторської заборгованості державі на прибуток підприємства.

Протилежні тенденції спостерігаються на VAT «Ясинівський коксохімічний завод», де якість прибутку підвищується, починаючи з 1999р. Це обумовлено зростанням операційного прибутку за відповідні періоди.

Дослідження динаміки темпів обсягу прибутку VAT «Ясинівський коксохімічний завод», її складових і якісної характеристики дозволило встановити, що всі показники темпів росту, крім величини фінансових і інших витрат, мають стабільну величину стосовно значення величи-

ни 1996 р. Побудова тренду для графіку якості прибутку дозволило встановити його залежність від номеру годинного лага: $Y = 56,17x^{0,63}$ при коефіцієнті детермінації $R^2 = 0,94$ і спрогнозувати темп зростання якості прибутку на майбутньому. Дані свідчать про збільшення даного показника за рахунок збільшення обсягу операційного прибутку в загальному фінансовому результаті.

Тенденції змінювання якості прибутку формують основу для подальшого ретельного її аналізу. Для чого пропонується на підставі (1) використовувати індексний метод, який дозволяє оперативно встановити причини коливання цього економічного параметру підприємства. Тоді зі рівняння (1) маємо

$$П = К * П^o. \quad (2)$$

Далі реалізується процедура індексного аналізу (табл. 2).

Аналіз якості прибутку

ВАТ «Макіївський труболиварний завод»

Алгоритм вчислення показників		Кількісні значення індексів			
		1998 к 1997 г.	1999 к 1998 г.	2000 к 1999 г.	2001 к 2000 г.
1		2	3	4	5
Індекс	$I_{\Pi} = \frac{K_1 \Pi_1^o}{K_0 \Pi_0^o}$	-0,15756	10,64915	0,092123	-4,01046
	$I_K = \frac{K_1 \Pi_1^o}{K_0 \Pi_1^o}$	-0,63291	1,96	0,591837	0,844828
	$I_{\Pi^o} = \frac{K_0 \Pi_1^o}{K_0 \Pi_0^o}$	-0,0999	1,121313	0,054341	3,445016
в грн.	$\Delta_{\Pi} = K_1 \Pi_1^o - K_0 \Pi_0^o$	-6585,8	-8649,5	8666,5	4406,2
	$\Delta_{\Pi_K} = K_1 \Pi_1^o - K_0 \Pi_1^o$	4449999	84512716	-7737489	-4359830
	$\Delta_{\Pi^o} = K_0 \Pi_1^o - K_0 \Pi_0^o$	-29724350	-158171	-80634849	-2227775
ВАТ «Ясинівський коксохімічний завод»					
Індекси	$I_{\Pi} = \frac{K_1 \Pi_1^o}{K_0 \Pi_0^o}$	0,21635	0,93663	1,7796	0,605991
	$I_K = \frac{K_1 \Pi_1^o}{K_0 \Pi_1^o}$	0,511111	2,130435	1,010204	1,121212
	$I_{\Pi^o} = \frac{K_0 \Pi_1^o}{K_0 \Pi_0^o}$	0,109403	3,620798	1,801882	0,679431
в грн.	$\Delta_{\Pi} = K_1 \Pi_1^o - K_0 \Pi_0^o$	-7544,9	-132	1521	-1368
	$\Delta_{\Pi_K} = K_1 \Pi_1^o - K_0 \Pi_1^o$	-16142833	1874911	5326048	-2324920
	$\Delta_{\Pi^o} = K_0 \Pi_1^o - K_0 \Pi_0^o$	-65654211	2657157	2909673	-4715496

Таким чином можна констатувати, що підприємства галузі мають різноманітні закономірності змінювання якості прибутку, тобто ВАТ „МТЛЗ” збільшує збитки за рахунок операційної діяльності, в той час ВАТ „ЯКХЗ” навпаки, збільшує якість прибутку. На цій підставі потрібно сформулювати наступне науково-практичну задачу про вибір фінансової стратегії: для ВАТ

„МТЛЗ” є такі напрямки, тобто санація, реструктуризація, банкрутство (закінчення життєвого циклу). Тому, стосовно теорії катастроф, хаосу, біфуркації це означає необхідність формування нестандартного стратегічного рішення; для ВАТ „ЯКХЗ” треба передбачити ефективну стратегію розвитку на принципах менеджменту і маркетингу, що відно на рис. 2

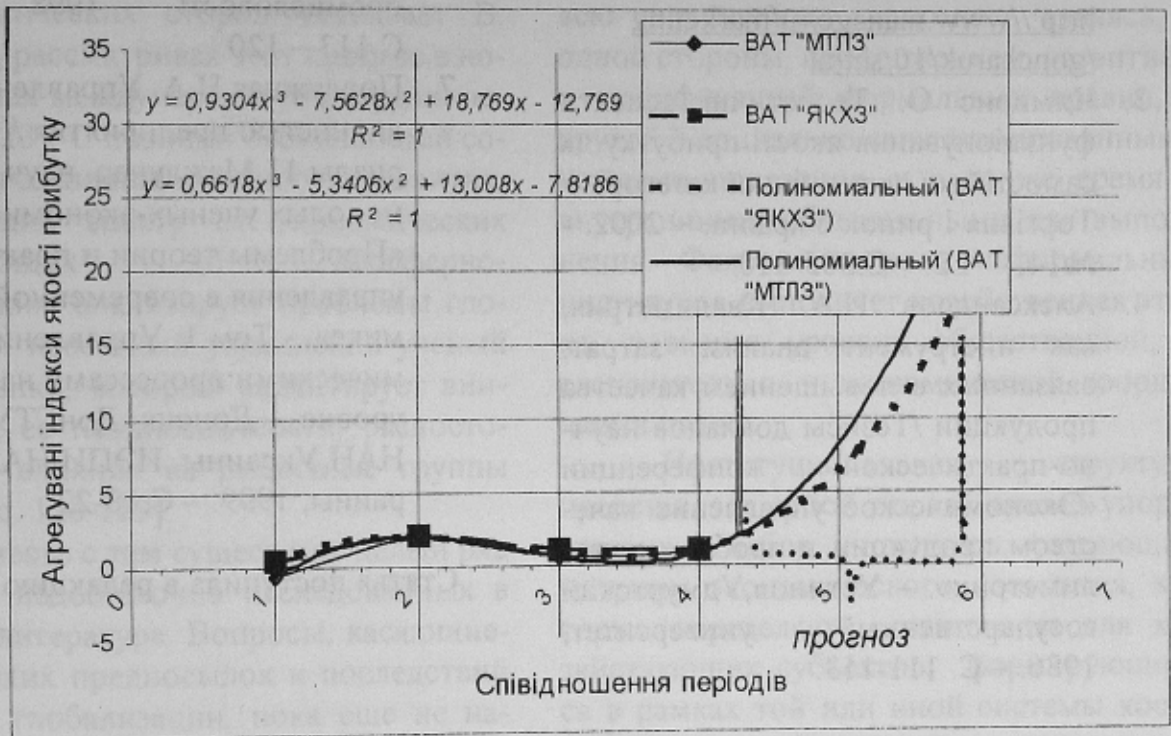

Рис. 2. Змінювання якості прибутку на ВАТ „МТЛЗ” та ВАТ „ЯКХЗ”

Усе це підтверджує необхідність подальшого дослідження цього економічного параметру для формування оптимальної фінансової стратегії.

Інтерпретація результатів і висновки.

* Обґрунтовано, що «якість прибутку», є результатом операційної діяльності, тому вона відображають частину особистої виробничо-комерційної діяльності

комерційної діяльності в загальному фінансовому

результаті підприємства. Алгоритм її розрахунку відповідає типу показника кваліметрії у виразі відносної величини інтенсивності.

* На підставі використання методів регресійного та індексного аналізу встановлені основні закономірності змінювання якості прибутку. Для формування економіко-

статистичних показників передбачено адаптування принципів кваліметрії.

Література

1. Бланк И.А. Управление прибылью. – К.: Ника-Центр, 1998. – 544 с.
2. Баканов М.И., Мелетьева В.В. Оценка качества прибыли торгового предприятия // <http://www.manage.ru/marketing/goncharuk/10.shtml>
3. Чимириш О. Теоретичні аспекти функціонування якості прибутку як самостійної економічної категорії // Торгівля і ринок України. – 2002. – №14. – Ч.2. – С.305-310.
4. Александров И.А. Кваліметрія, как инструмент анализа затрат, связанных с повышением качества продукции /Тезисы докладов научно-практической конференции «Экономическое управление качеством продукции и проблемы кваліметрії». – Устинов, Удмуртский государственный университет, 1986. – С. 111-113.
5. Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21 грудня 2000р. №2181-111 // Урядовий кур'єр. – 2001. – 21 лютого (№33). – С.5-12.
6. Збаразська Л.О. Формування доходів у промисловості: чинники, динаміка, особливості // Економіка промисловості. – 1998. – №1. – С.113 – 120.
7. Подлужная Н.А. Управление ликвидностью предприятия // Материалы 11 Междунар. науч. конф. молодых ученых-экономистов «Проблемы теории и практики управления в современной экономике». – Том 1. Управление экономическими процессами на микроуровне. – Донецк: ДонГТУ, ИЭП НАН Украины, ИЭПИ НАН Украины, 1999. – С.18-22

Статья поступила в редакцию 19.08.03

Е.Н. ЗУХБА, доцент

Донецкий институт экономики и хозяйственного права

Л.И. ЛЯШЕНКО,

ДонНТУ

ЭТИКА И ЭКОНОМИКА: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В настоящее время происходит переосмысление взаимосвязи этики и экономики. В значительной степени это обусловлено динамичностью развития мировой экономической системы и изменением требований, предъявляемых к эконо-

мической науке. В этой связи несомненный интерес представляет анализ направлений институциональных преобразований украинской экономики в контексте всеобщей глобализации и экономико-этических последствий таких преобразо-

© Е.Н. Зухба, Л.И. Ляшенко, 2003